

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ '21 ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

*«Πουλί, πως πάει ο πόλεμος, το κλέφτικο ντουφέκι;
Μπροστά πάει ο Νικηταράς, πίσω ο Κολοκοτρώνης,
και παραπίσω οι Έλληνες με τα σπαθιά στα χέρια».*

Τούτο το παραδοσιακό τραγούδι αναφέρεται στα μεθεόρτια της επικής και ίσως πιο σημαντικής από στρατηγικής άποψης νίκης των Ελλήνων στα Δερβενάκια της Πελοποννήσου. Του Μοριά, όπως αποκαλείτο η νότια αυτή περιοχή της Ελλάδας, από την οποία άναψε η φλόγα της λευτεριάς την 17^η Μαρτίου 1821 στην Αρεόπολη της Λακωνικής Μάνης. Η ημερομηνία αυτή αποτελεί την ανεπίσημη έναρξη του Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνα των Ελλήνων έναντι της τεσσάρων αιώνων τουρκικής κυριαρχίας. Και ο Αγώνας αυτός της Παλιγεννεσίας, πρόσθεσε στο Βιβλίο της ελληνικής Ιστορίας, σελίδες γενναιότητας, θυσίας, και ηρωικών κατορθωμάτων. Οι στιγμές αυτές απαθανατίστηκαν από πολλές μορφές της τέχνης: Ιστοριογραφία, Λογοτεχνία, Απομνημονεύματα, Ποίηση, Ζωγραφική, Δημοτικό Τραγούδι.

➤ Τι είναι όμως το Δημοτικό Τραγούδι;

Είναι μία μορφή ανώνυμης ποίησης, που έχει τις ρίζες του στην περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και τα περίφημα ακριτικά τραγούδια. Στα τραγούδια αυτά της λαϊκής μούσας, εξυμνούνται οι αγώνες των ηρωικών φυλάκων των Βυζαντινών συνόρων. Χαρακτηριστικό τραγούδι είναι «ο θάνατος του Διγενή», που αναφέρεται στο τέλος του Βασιλείου Διγενή Ακρίτα. Ακόλουθοι αυτών αποτελούν τα κλέφτικα τραγούδια και μετέπειτα τα ιστορικά. Στο δημοτικό τραγούδι όμως δεν εξυμνούνται μόνο μάχες και ηρωικά κατορθώματα αλλά και στιγμές της καθημερινής ζωής του λαού. Χαρές, λύπες, μοιρολόγια, γάμοι, ξενιτεμός, όλα τα στοιχεία του συνθέτουν τη ζωή του ανθρώπου. Επιπροσθέτως είναι γεγονός ότι μετά την οθωμανική κατάκτηση οι Έλληνες υπόδουλοι, ευρισκόμενοι ως εθνική ομάδα υπό την οθωμανική κυριαρχία, στήριξαν την διατήρηση της ύπαρξής τους στην Ορθόδοξη πίστη και στην παράδοσή τους. Το δημοτικό τραγούδι, εξελισσόμενο παρακολουθούσε την ιστορική πορεία του ελληνισμού, εκφράζοντας τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας, αντανακλώντας τις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες και απαθανατίζοντας τα γεγονότα. Θα επικεντρωθούμε όμως στο κλέφτικο τραγούδι και στα ιστορικά τραγούδια της προεπαναστατικής και επαναστατικής περιόδου.

Στα 1453, με την Άλωση της Κωνσταντινούπολης ξεκινάει η περίοδος της σκλαβιάς. Οι Έλληνες, που ήσαν βαθιά θρησκευόμενοι με την Χριστιανική Πίστη, εξέφρασαν τη θλίψη τους για τον χαμό της Πόλης με το γνωστό σε όλους άσμα «Η Πόλις εάλω»:

*Ψάλλει ζερβά ο Βασιλιάς, δεξιά ο Πατριάρχης
κι απ' την πολλή την ψαλμουδιά εσειώνταν οι κολώνες
Να μπούνε στο Χερουβικό και νάβγει ο Βασιλέας,
φωνή του ήρθε εξ ουρανού κι απ' Αρχαγγέλου στόμα:
Πάσατε το Χερουβικό κι ας χαμηλώσουν τα' άγια,
παπάδες πάρτε τα ιερά κι εσείς κεριά σβηστείτε,
γιατί είναι θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκέψει.*

Και από τον επόμενο στίχο γίνεται κατανοητός και ο πόθος για ανακατάληψη της Πρωτεύουσας του ελληνισμού:

*Η Δέσποινα ταραχτήκε και δάκρυσαν οι εικόνες.
Σώπασε κυρά Δέσποινα και μην πολύ δακρύζεις
πάλι με χρόνους με καιρούς, πάλι δικά μας θα ναι...*

Η φλόγα του πόθου της Λευτεριάς δεν έσβησε ποτέ. Απλά σιγο-έκαιγε και ανέμενε την κατάλληλη στιγμή για να γίνει πυρκαγιά. Στα δύσκολα χρόνια της τουρκοκρατίας, πολλοί Έλληνες δεν άντεχαν τον ζυγό και την φρικτή δουλειά και δημιουργούσαν ένοπλα άτακτα σώματα που προκαλούσαν ζημιές στον εχθρό και έβρισκαν καταφύγιο στα βουνά. Οι ένοπλοι αυτοί ονομαζόταν Κλέφτες και οι αγώνες τους έναντι των Τούρκων αποτυπώθηκαν από το κλέφτικο τραγούδι. Η πιο ξακουστή μορφή της κλεφτουριάς ήταν ο Αντώνης Μακρυγιάννης, γνωστός ως Κατσαντώνης. Γόνος σαρακατσάνικης οικογένειας, βγήκε από μικρός στο κλαρί, και έφτασε μέχρι να οριστεί ως Γενικός Αρχηγός των Κλεφτών από τον Ιωάννη Καποδίστρια το 1807 στη σύναξη της Αγίας Μαύρας. Τελικώς πιάστηκε αιχμάλωτος και θανατώθηκε βασανιστικά από τον Αλή πασά των Ιωαννίνων:

*Αντώνη Κατσαντώνη, Αγράφων Σταυραετέ,
δε θα σε λησμονήσει η Κλεφτουριά ποτέ.
Πλάκωσε στον κάμπο καταχνιά πολλή,
τούτοι δεν είναι κλέφτες, είναι αρματολοί.*

Μία από τις οικογένειες που προσέφεραν υψηλές και ανεκτίμητης αξίας υπηρεσίες και θυσίες στην πατρίδα, τόσο στην τουρκοκρατία όσο και στην επανάσταση ήταν η οικογένεια Κολοκοτρώνη. Πέραν του θρυλικού Γέρου του Μοριά, που 50 χρόνια κράτησε το τουφέκι και πολέμησε υπέρ πατρίδος, πολλές γενιές πριν και μετά από εκείνον έπραξαν το ίδιο. Η λαϊκή μούσα δε θα μπορούσε να μην τους εξυμνήσει:

*Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα λαγκάδια
λάμπουν και τα `λαφρά σπαθιά των Κολοκοτρωναίων,
πόχουν τ' ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες πάλες,
τις πέντε αράδες τα κουμπιά, τις έξι τα τσαπράζια,
οπού δεν καταδέχονται τη γης να την πατήσουν.*

Τρεις περιοχές στην Ελλάδα δεν υποδουλώθηκαν ποτέ από τους Τούρκους. Τα Σφακιά στην Κρήτη, η Μάνη στο Μοριά και το Σούλι στην Ήπειρο. Ξακουστοί οι αγώνες του Σουλίου και των Σουλιωτών, μεταξύ των οποίων οι Μποτσαραίοι, οι Τζαβελαιοί και οι Ζερβαίοι, εναντίον του Αλή. Τελικά υποτάχθηκαν στα ασκέρια του Αλβανού πασά στα 1803 και οι γυναίκες του Σουλίου έγραψαν τη δική τους ηρωική σελίδα:

*«Γιώργαινα, ρίξε τ' άρματα, δεν είναι εδώ το Σούλι.
Εδώ είσαι σκλάβα του πασά, σκλάβα των Αρβανίτων».
«Το Σούλι κι αν προσκύνησε, κι αν τούρκεψεν η Κιάφα,
η Δέσπω αφέντες Λιάπηδες δεν έκαμε, δεν κάνει».*

Η Επανάσταση αποτέλεσε έμπνευση για πληθώρα δημοτικών τραγουδιών. Αμέτρητα τα κατορθώματα, αμέτρητα και τα άσματα. Θα παραθέσουμε κάποια που σχετίζονται με τις σημαντικότερες στιγμές και πρόσωπα του Αγώνα και όσα μας επιτρέπει η έκταση ενός άρθρου. Στη Ρούμελη, κατά τη μάχη της Αλαμάνας, ο Αθανάσιος Διάκος μετά από ηρωική αντίσταση, θα πιαστεί αιχμάλωτος από τους Τούρκους και θα βρει μαρτυρικό θάνατο με ανασκολοπισμό, αφού αρνήθηκε την πρόταση του Ομέρ Βρυώνη να αλλαξοπιστήσει:

*"Γίνεσαι Τούρκος Διάκο μου, την πίστη σου ν' αλλάξεις,
να προσκυνήσεις στο τζαμί, την εκκλησιά ν' αφήσεις";
Κι εκείνος τ' αποκρίθηκε και στρίβει το μουστάκι:
"Πάτε κι εσείς κι η πίστη σας, μουρτάτες να χαθείτε!
Εγώ Γραικός γεννήθηκα Γραικός θε ν' αποθάνω.*

Η μάχη του Βαλτετσίου αποτέλεσε την πρώτη μεγάλη νίκη του αγώνα και προάγγελο της άλωσης της Τριπολιτσάς. Η φοβερή μάχη που διήρκησε σχεδόν 24 ώρες και στην οποία κεφαλές των Ελλήνων ήταν ο Κολοκοτρώνης, ο Κυριακούλης Μαυρομιχάλης και ο 76χρονος(!) Μητροπέτροβας, γέμισε ενθουσιασμό και πίστη τους επαναστάτες πως μπορούν να πραγματοποιήσουν το όνειρο της Λευτεριάς. Το επόμενο απόσπασμα αναφέρεται στο θρίαμβο αυτό:

*Τρία μπαϊράκια κίνησαν από μέσα από τη χώρα,
το ένα πάει στα Τρίκορφα, τ' άλλο στους Αραχαμίτες,
κι αυτός ο Κεχαγιάμπεης πηγαίνει στο Βαλτέτσι.
Ο Κυριακούλης του μιλάει κι ο Μπεζαντές του λέει:
«Πού πας, βρε Κεχαγιάμπεη, τ' Αλή πασά κοπέλι;
Εδώ δεν είναι Κόρινθος, δεν είναι Πέρα Χώρα,
δεν είναι τ' αργίτικα κρασιά, του Μπέλεση τα κριάρια.
Εδώ είν' ορδή Καρύταινας, μανιάτικο ντουφέκι,
Κολοκοτρώνης αρχηγός με το Μαυρομιχάλη».*

Ο αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαίος Παπαφλέσσας υπήρξε ο πιο φλογερός Απόστολος της Εταιρίας και ο άνθρωπος που ξεσήκωσε το Μοριά για να πιάσει τα άρματα. Το Μάιο του 1825, μετά την απόβαση στην Πελοπόννησο και τις νίκες του Αιγύπτιου Ιμπραήμ πασά, έπιασε το Μανιάκι και αντιμετώπισε με θυσία τον αντίπαλο του :

*Ακόμη λόγος έστεκε και συτυχιά κρατιέται,
κι η Αραπιά τους έζωσε μια κοσαργιά χιλιάδες.
- Αϊντε, παιδιά, να πιάσωμε στο Ερημομανιάκι.
Κι αρχίσανε τον πόλεμο απ' την αυγή ως το βράδυ.
Μπραΐμης βάνει την φωνή, λέγει του παπά Φλέσσα.
- Εύγα, Φλέσσα, προσκύνησε με ούλο σου τ' ασκέρι.
- Δεν σε φοβούμ' Μπραΐμ πασά, στο νουν μου δεν σε βάνω...*

Τα δημοτικά τραγούδια αυτής της εποχής είναι εκατοντάδες. Από την Ρούμελη, το Μοριά, τα νησιά του Σαρωνικού, των Κυκλάδων, της Ηπείρου, της Μακεδονίας. Όλα αναφέρονται σε κατορθώματα, σε νίκες, σε θανάτους. Άλλωστε η μουσική μας παράδοση είναι αστείρευτη και πάντοτε η μελέτη της αποτελεί μία πηγή για τους μελετητές της εποχής. Άλλοτε υπερβολική, άλλοτε συναισθηματική, το αποτέλεσμα ήταν η συσπείρωση του Έθνους και η επιβίωση του από την πολυετή δουλεία. Εξ άλλου η Ορθόδοξη Πίστη και η παράδοση, ήταν οι πυλώνες που κράτησαν το Έθνος ζωντανό για τέσσερις σχεδόν αιώνες. Κλείνοντας, δε θα παραθέσουμε τους στίχους κάποιου δημοτικού τραγουδιού, αλλά τους στίχους του ποιητή μας Κωστή Παλαμά που αποδεικνύουν το μεγαλείο της Επανάστασης:

*Αυτό το λόγο θα σας πω,
δεν έχω άλλον κανένα.
Μεθύστε με το αθάνατο,
κρασί του '21.*

Μιλτιάδης Β. Παρλάντζας
Υπλγός (ΕΜ)
MSc 'Τεχνολογία & Υγιεινή Τροφίμων'